

Predlog izmjena i dopuna Krivičnog zakonika

Sadržaj:

1. *Predložene dopune Glave XV - Krivična djela protiv sloboda i prava čovjeka i građanina*
2. *Propisivanje izuzetka od kažnjavanja u cilju zaštite pretežnijeg javnog interesa kod grupe krivičnih djela iz Glave XV*
3. *Brisanje krivičnih djela iz Glave XVII - Krivična djela protiv časti i ugleda*

1. Predložene dopune Glave XV KZ CG - Krivična djela protiv sloboda i prava čovjeka i građanina

U okviru Glave XV KZ (Krivična djela protiv sloboda i prava čovjeka i građanina), poslije člana 179, Sprječavanje štampanja i rasturanja štampanih stvari i emitovanje programa, predlaže se dodavanje dva nova člana koja glase:

Sprečavanje novinara u vršenju profesionalnih zadataka

Član 179a

- (1) Ko silom ili prijetnjom da će neposredno upotrijebiti silu spriječi novinara u vršenju profesionalnih zadataka ili u vezi sa vršenjem profesionalnih zadataka koje preduzima u okviru svojih ovlašćenja ili ga na isti način prinudi na vršenje profesionalnog zadatka, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.
- (2) Ako prilikom izvršenja djela iz stava 1 ovog člana učinilac uvrijedi ili zlostavlja novinara ili mu nanese laku tjelesnu povredu ili prijeti upotrebom oružja, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do pet godina.
- (3) Ako je djelo iz stava 1 ovog člana izvršeno u grupi ili na organizovan način, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (4) Za pokušaj djela iz st. 1, 2 i 3 ovog člana kazniće se.

Napad na novinara u vršenju profesionalnih zadataka

Član 179b

- (1) Ko napadne ili prijeti da će napasti novinara u vršenju profesionalnih zadataka ili u vezi sa vršenjem profesionalnih zadataka, kazniće se zatvorom do tri godine.

- (2) Ako je pri izvršenju djela iz stava 1 ovog člana novinaru nanesena laka tjelesna povreda ili je prijećeno upotrebom oružja, učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do pet godina.
- (3) Ako je djelo iz stava 1 ovog člana izvršeno u grupi ili na organizovan način, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (4) Za pokušaj djela iz st. 1, 2 i 3 ovog člana kazniće se.

Predlažemo i dopunu čl. 144, Teško ubistvo, dodavanjem novog oblika djela pod novom tačkom 6:

Teško ubistvo

Član 144

Zatvorom najmanje deset godina ili kaznom zatvora od četrdeset godina kazniće se:

...

- 5) ko liši života službeno ili vojno lice pri vršenju ili u vezi sa vršenjem službene dužnosti;
- 6) **ko liši života novinara pri vršenju ili u vezi sa vršenjem profesionalnih zadataka;**

Tačka 6, "ko liši života dijete ili bremenitu ženu", postaje tačka 7;

Tačka 7, "ko liši života člana svoje porodice ili porodične zajednice kojeg je prethodno zlostavljao", postaje tačka 8;

Tačka 8, "ko sa umišljajem liši života više lica, a ne radi se o ubistvu na mah, ubistvu djeteta pri porođaju ili lišenju života iz samilosti", postaje tačka 9.

Predlažemo i dodavanje kvalifikovanog oblika u vidu stava 6 u čl. 151, Teška tjelesna povreda:

Teška tjelesna povreda

Član 151

- (1) Ko drugog teško tjelesno povrijedi ili mu zdravlje teško naruši, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (2) Ko drugog teško tjelesno povrijedi ili mu zdravlje naruši tako teško da je usljed toga doveden u opasnost život povrijeđenog ili je uništen ili trajno i u znatnoj mjeri oštećen ili oslabljen neki važan dio njegovog tijela ili važan organ ili je prouzrokovana trajna nesposobnost za rad povrijeđenog ili trajno i teško narušenje njegovog zdravlja ili unakaženost, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.
- (3) Ako je usljed djela iz st. 1 i 2 ovog člana nastupila smrt povrijeđenog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do dvanaest godina.

- (4) Ko djelo iz st. 1 i 2 ovog člana učini iz nehata, kazniće se zatvorom do tri godine.
- (5) Ko djelo iz st. 1 do 3 ovog člana učini na mah, doveden bez svoje krivice u jaku razdraženost napadom, zlostavljanjem ili teškim vrijeđanjem od strane povrijeđenog, kazniće se za djelo iz stava 1 zatvorom do tri godine, za djelo iz stava 2 zatvorom od tri mjeseca do četiri godine, a za djelo iz stava 3 zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (6) Ko djelo iz st. 1 do 3 ovog člana učini prema maloljetnom licu ili bremenitoj ženi, službenom licu ili novinaru, kazniće se za djelo iz stava 1 zatvorom od jedne do osam godina, za djelo iz stava 2 zatvorom od dve do dvanaest godina, a za djelo iz stava 3 zatvorom od pet do petnaest godina.**

Obrazloženje:

Imajući u vidu učestale napade na novinare u Crnoj Gori, smatramo opravdanim predloge isticane u javnosti u cilju obezbjeđenja njihove pojačane krivičnopravne zaštite¹ da bi se ovakvi napadi ili ometanja spriječili i obezbijedio društveni ambijent za slobodu izražavanja. Iako bi najbolji vid prevencije svakako predstavljalo efikasno i djelotvorno procesuiranje i kažnjavanje postojećih slučajeva napada na novinare, smatramo da bi i uvođenje predloženih novih krivičnih djela u KZ - Sprečavanje novinara u vršenju profesionalnih zadataka i Napad na novinara u vršenju profesionalnih zadataka, odnosno dopuna postojećih krivičnih djela Teško ubistvo i Teška tjelesna povreda, moglo doprinijeti odvratanju potencijalnih počinilaca ovakvih napada ubuduće. Na predloženi način, novinari bi dobili zaštitu u obavljanju profesionalnih zadataka kao i službena lica u obavljanju službenih radnji.² Ovakva zaštita bi bila u skladu i sa međunarodnim i evropskim standardima i praksom Evropskog suda za ljudska prava, koji je u više odluka istakao „pozitivnu obavezu” države na osnovu člana 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima da obezbijedi sigurno okruženje za uživanje slobode izražavanja (Özgür Gündem protiv Turske, 2000; Dink protiv Turske, 2010), pa bi se i predloženim izmjenama KZ pomoglo da se ovoj obavezi odgovori.³

Rezultati istraživanja javnog mnjenja u Crnoj Gori

U Crnoj Gori su u julu 2012. objavljeni rezultati istraživanja stavova građana o slobodi medija, koje su sprovedli Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS) – Misija u Crnoj Gori i NVO Centar za

¹ Slične inicijative istakle su 2008. godine Socijalistička narodna partija i Pokret za promjene, kao i nevladina organizacija Mreža za afirmaciju nevladinog sektora (MANS).

² S tim što bi u okviru k.d. Teška tjelesna povreda trebalo dodati i pojačanu zaštitu i službenih lica i novinara, kako je predloženo.

³ Za međunarodne standarde na nivou Ujedinjenih Nacija, vidi i član 2, st. 2 i 19 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, na osnovu kojih država ima pozitivnu obavezu da obezbijedi uživanje slobode izražavanja i to usvajanjem odgovarajućih zakona i mjera – vidi Opšti komentar br. 31 Komiteta za ljudska prava, tač. 80, "Priroda opštih pravnih obaveza država ugovornica", iz 2004. godine (Human Rights Committee, General Comment No. 31 [80] – "The Nature of the General Legal Obligations Imposed on States Parties to the Covenant", 2004). Vidi i *The UN Plan of Action on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity* (Akcioni plan Ujedinjenih nacija o bezbjednosti novinara i nekažnjivosti). Vidi i preporuku međunarodne konferencije o bezbjednosti novinara, Varšava, april 2013, na temu "Kako unaprijediti bezbjednost novinara", tačka 4: "Vlade treba da obezbijede uslove za bezbjedno okruženje za medije da bi se novinarima omogućilo da obavljaju svoj posao nezavisno i bez uznemiravanja, pored ostalog i jačanjem pravnog okvira i primjenom takvog okvira" (*Recommendations of the international conference on the safety of journalists Warsaw, 23 -24 April 2013 on How to improve the safety of journalists*).

demokratiju i ljudska prava (CEDEM).⁴ Građani su, između ostalog, upitani da ocjene ozbiljnost problema napada na novinare. Od 1030 ispitanika, preko 30% smatralo je da je to veoma ozbiljan problem, a 37% da je to prilično izražen problem. Apsolutna većina (52%) smatrala je da država treba da usvoji posebne mjere da bi se novinari dodatno zaštitili (26.9% smatralo je da ne treba, dok 21.15% nije imalo stav). Čak 54.5% ispitanika je izjavilo da bi podržali predlog da se KZ izmjeni tako da se napad na novinare kažnjava isto kao napad na službeno lice pri vršenju službene dužnosti (19.4% ne bi podržalo, a 26.4% nije imalo stav).

Zašto obezbjeđenje statusa službenog lica novinarima nije dobro rješenje

U cilju pojačane zaštite novinara u vezi s obavljanjem njihovih profesionalnih zadataka, propisivanje posebnih krivičnih djela je bolje rješenje od toga da se novinarima obezbijedi status službenih lica zato što se krivičnim djelima protiv državnih organa – službenih lica - štiti zakonito obavljanje službenih radnji, odnosno službene dužnosti. Službene radnje ili dužnosti, koje obavljaju službena lica, po pravilu znače primjenu propisa i drugih odluka nadležnih državnih organa. Profesionalni zadaci novinara nisu isto što i službene radnje. Posebnim krivičnim djelima, odnosno dopunom postojećih k.d. Teško ubistvo i Teška tjelesna povreda, treba posebno zaštititi društveni i individualni interes za neometano obavljanje novinarske profesije, kao posla od javnog interesa, koji očigledno u Crnoj Gori nosi povećan rizik za bezbjednost lica koje ga obavlja. Na ovaj način se izbjegava i nepotrebno i nemoguće izjednačavanje novinara sa službenim licima u ostalim situacijama predviđenim KZ-om, kojima je, npr, propisano i strožije kažnjavanje službenih lica za izvršenje određenih krivičnih djela.

Predložene izmjene izrađene su po uzoru na krivična djela kojima se štite službena lica

Predložena krivična djela za zaštitu novinara temelje se na opisu krivičnih djela Sprječavanje službenog lica u obavljanju službene radnje (čl. 375 KZ)⁵ i Napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti (čl. 376 KZ)⁶ kao i kaznama propisanim za ta djela. Izuzetno, za razliku od kazne propisane

⁴ Stavovi građana o medijskim slobodama u Crnoj Gori, jul 2012, <http://www.osce.org/me/montenegro/9747>.

⁵ Član 375

(1) Ko silom ili prijetnjom da će neposredno upotrijebiti silu spriječi službeno lice u vršenju službene radnje koju preduzima u okviru svojih ovlašćenja ili ga na isti način prinudi na vršenje službene radnje, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

(2) Ako prilikom izvršenja djela iz stava 1 ovog člana učinilac uvrijedi ili zlostavi službeno lice ili mu nanese laku tjelesnu povredu ili prijeti upotrebom oružja,

kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine. Ako je učinilac izvršio djelo iz stava 1 ovog člana u vezi sa vršenjem službene dužnosti ili u vezi sa vršenjem službene dužnosti, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(4) Za pokušaj djela iz st. 1 i 2 ovog člana kazniće se.

(5) Ako je učinilac djela iz st. 1 do 3 ovog člana bio izazvan nezakonitim ili grubim postupanjem službenog lica, može se osloboditi od kazne.

⁶ Član 376

(1) Ko napadne ili prijeti da će napasti službeno lice u vršenju službene dužnosti, kazniće se zatvorom do tri godine.

(2) Ako je pri izvršenju djela iz stava 1 ovog člana službenom licu nanesena laku tjelesna povreda ili je priječeno upotrebom oružja, učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do pet godina.

(3) Ako je djelo iz st. 1 i 2 ovog člana učinjeno prema sudiji ili državnom tužiocu u vezi sa vršenjem njihove sudijske, odnosno tužilačke dužnosti ili službenom licu u vršenju poslova javne ili državne bezbjednosti, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(4) Za pokušaj djela iz stava 1 ovog člana kazniće se.

(5) Učinilac djela iz st. 1 do 3 ovog člana koji je bio izazvan nezakonitim ili grubim postupanjem službenog lica može se osloboditi od kazne.

za kvalifikovani oblik krivičnog djela u čl. 375, st. 2 KZ, u našem predlogu novog člana 179a st. 2 predviđena je viša kazna - u rasponu od 3 mjeseca do 5 godina (smatramo da je u čl. 375, st. 2 KZ došlo do previda jer je nelogično propisana ista kazna za kvalifikovani oblik djela kao i za njegov osnovni oblik).

Imali smo u vidu i da navedena krivična djela razlikuju kazne u odnosu slučaj kada je djelo izvršeno prema "službenom licu" odnosno prema "sudiji ili državnom tužiocu pri vršenju njihove sudijske, odnosno tužilačke dužnosti ili službenom licu u vršenju poslova javne ili državne bezbjednosti ili dužnosti čuvanja javnog reda i mira, sprječavanja ili otkrivanja krivičnog djela, hvatanja učinioca krivičnog djela ili čuvanja lica lišenog slobode", pa se sudije i državni tužioci, policajci i zatvorski službenici štite višim kaznama, od šest mjeseci do pet godina zatvora, koje odgovaraju kaznama propisanim u Srbiji i za ugrožavanje sigurnosti odnosno prijetnje novinarima. Smatramo da bi sva službena lica, uključujući sudije, tužioce, policajce i zatvorske službenike, kao i novinare trebalo zaštititi istim, višim kaznama, od šest mjeseci do pet godina zatvora. Naš predlog u odnosu na novinare je zasad upodobljen visini kazne propisane za "službena lica" i odgovara visini kazne za postojeći kvalifikovani oblik krivičnog djela Ugrožavanje sigurnosti iz čl. 168, st. 2.⁷ Krivičnom djelu Teško ubistvo (čl. 144), predlaže se dodavanje nove tačke kojom bi se za ubistvo novinara obezbijedila strožija kazna, kakva je obezbijeđena i za ubistvo službenog ili vojnog lica.

Krivičnom djelu Teška tjelesna povreda (čl. 151), predlaže se dodavanje još jednog kvalifikovanog oblika u slučaju kada je djelo izvršeno prema novinaru, službenom licu, maloljetnom licu ili bremenitoj ženi. (Uočili smo da KZ nije propisao kvalifikovan oblik ovog djela ni u slučaju kada je izvršeno prema službenom licu, pa je ovo prilika i da se taj propust otkloni).

Uporednopravna rješenja

Srbija

U Krivičnom zakoniku Republike Srbije⁸ propisana je posebna zaštita novinara i drugih lica koja obavljaju "posao od javnog značaja", u okviru krivičnih djela Ugrožavanje sigurnosti (čl. 138, st. 3), Teško ubistvo (čl. 114, tač. 8) i Teška telesna povreda (čl. 121, st. 6). Kako je u uvodu navedeno, "poslom od javnog značaja smatra se obavljanje profesije ili dužnosti koja ima povećani rizik za bezbjednost lica koje ga obavlja, a odnosi se na zanimanja koja su od značaja za javno informisanje, zdravlje ljudi, obrazovanje, javni prevoz, pravnu i stručnu pomoć pred sudskim i drugim državnim organima" (čl. 112, tač. 32, Značenje izraza, KZ Srbije).

Kao kvalifikovani oblik krivičnog djela Ugrožavanje sigurnosti, kažnjiv zatvorskom kaznom od šest mjeseci do pet godina, propisano je izvršenje djela prema "licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja". Ista kazna propisana je i za ugrožavanje sigurnosti predsjednika Republike, narodnog poslanika, predsjednika Vlade, članova Vlade, sudije Ustavnog suda, sudije, javnog tužioca i zamjenika javnog tužioca, advokata i policijskog

⁹ Član 168

(1) Ko ugrozi sigurnost nekog lica prijetnjom da će napasti na život ili tijelo tog lica ili njemu bliskog lica, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

(2) Ko djelo iz stava 1 ovog člana učini prema više lica ili ako je djelo izazvalo uznemirenost građana ili druge teške posljedice ili je učinjeno iz mržnje, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

⁸ Službeni glasnik RS", 6p. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012 i 104/2013.

službenika (čl. 138, st. 3).

U Srbiji je "lišavanje života lica koje obavlja poslove od javnog značaja u vezi sa poslovima koje obavlja" propisano kao oblik Teškog ubistva (čl. 114, tač. 8) i kažnjivo kaznom zatvora od najmanje deset godina ili od trideset do četrdeset godina. Takođe, strožije se kažnjava i izvršenje k.d. Teška telesna povreda prema "maloletnom licu ili bremenitoj ženi ili licu koje obavlja poslove od javnog značaja" (čl. 121, st. 6), kaznom zatvora od jedne do osam godina, odnosno od dve do dvanaest godina, ili pet do petnaest godina, zavisno od toga da li je u pitanju osnovni oblik djela ili teže posljedice.

Hrvatska

Kazneni zakon Hrvatske (NN 144/12) propisuje krivično djelo Prijetnja, čiji kvalifikovani oblik podrazumijeva izvršenje djela prema "službenoj ili odgovornoj osobi u vezi s njezinim radom ili položajem ili prema novinaru u vezi s njegovim poslom..." i kaznu od šest mjeseci do pet godina zatvora.⁹

Rusija

Krivičnim zakonom Rusije (čl. 144), propisano je k.d. Sprečavanje novinara u vršenju profesionalne dužnosti¹⁰:

1. Sprečavanje novinara u vršenju profesionalnih dužnosti putem prinude da šire ili ne šire informacije kazniće se novčanom kaznom u iznosu od 80 000 rublji na iznos zarade ili drugog prihoda za period od šest mjeseci, ili prinudnim radom od 360 časa ili društveno korisnim radom u periodu od jedne godine.
2. Ako isto djelo protiv novinara počinu lice u vršenju službene dužnosti, kažnjava se novčanom kaznom u iznosu od 100 000 do 300 000 rublji na iznos zarade ili drugog prihoda u period od jedne do dvije godine, društveno korisnim radom do 480 časova ili prinudnim radom u periodu od dvije godine, uz suspenziju na tri godine ili trajno, ili lišavanjem slobode na period od dvije godine, uz suspenziju sa službene pozicije na period od tri godine ili trajno.
3. Djela iz stava 1 ili 2 ovog člana praćena nasiljem prema novinaru, ili njegovim bliskim rođacima, ili oštećenjem ili uništenjem njihove imovine, kao i prijetnjom takvim nasiljem, kazniće se prinudnim radom u trajanju do pet godina ili kaznom zatvora u trajanju do šest godina ili lišavanjem prava obavljanja određene djelatnosti u trajanju do tri godine ili bez toga.

⁹ Prijetnja, čl. 139

(1) Tko drugome ozbiljno prijeti kakvim zlom da bi ga ustrašio ili uznemirio, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Tko drugome ozbiljno prijeti da će njega ili njemu blisku osobu usmrtiti, teško tjelesno ozlijediti, oteti, ili mu oduzeti slobodu, ili nanijeti zlo podmetanjem požara, eksplozijom, ionizirajućim zračenjem, oružjem, opasnim oruđem ili drugim opasnim sredstvom, ili uništiti društveni položaj ili materijalni opstanak, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(3) Ako je kazneno djelo iz stavka 1. i 2. počinjeno prema službenoj ili odgovornoj osobi u vezi s njezinim radom ili položajem ili prema novinaru u vezi s njegovim poslom, ili prema većem broju ljudi, ili ako je prouzročilo veću uznemirenost stanovništva, ili ako je osoba kojoj se prijeti dulje vrijeme stavljena u težak položaj, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(4) Kazneno djelo iz stavka 1. ovoga članka progoni se po privatnoj tužbi, a kazneno djelo iz stavka 2. ovoga članka progoni se po prijedlogu, osim ako je djelo iz stavka 1. ili 2. počinjeno iz mržnje, prema djetetu ili osobi s teškim invaliditetom ili bliskoj osobi.

¹⁰ Krivični zakon Rusije 13.06.1996. N 63-Φ3: http://www.consultant.ru/popular/ukrf/10_27.html#p2075 ili <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/7>.

Kazakhstan i Kirgistan

Krivični zakon Kazahstana, u čl. 155¹¹ i Krivični zakon Kirgistana u čl. 151¹² slično kao ruski, propisuju k. d. Sprečavanje novinara u vršenju profesionalnih dužnosti na isti način:

1. Sprečavanje novinara u vršenju profesionalnih dužnosti, putem prinude da šire ili ne šire informacije, kazniće se novčanom kaznom u iznosu od pedeset do sto mjesec njih indeksa procjene (minimalne zarade), ili u iznosu zarade ili drugih prihoda osuđenika za period do mjesec dana, ili društveno korisnim radom u periodu do 180 časova, ili prinudnim radom na period do jedne godine.

2. Ako isto djelo izvrši lice u vršenju službene dužnosti, ili ako se djelo izvrši uz nasilje ili prijetnje nasiljem, kazniće se prinudnim radom na period do dvije godine, ili kaznom zatvora u trajanju do tri godine uz suspenziju sa funkcije ili lišavanje prava da obavlja određene djelatnosti u trajanju do tri godine ili bez toga.

Tadžikistan

Krivični zakon Tadžikistana propisuje u čl. 162¹³ krivično djelo Sprečavanje novinara u vršenju profesionalne dužnosti, detaljnije u odnosu na Rusiju, Kazahstan i Kirgistan:

1. Ometanje novinara u vršenju profesionalnih dužnosti u bilo kom obliku, putem prinude da šire ili ne šire informacije, uz prijetnje nasiljem, uništavanje ili oštećivanje njihove imovine, širenje klevete i laži i drugih izmišljenih informacija javnosti, primoravajući žrtvu da te informacije čuva kao tajnu, kao i uz prijetnje povredom prava i zakonskih interesa novinara su kažnjivi novčanom kaznom u iznosu od 500 do 800 minimalnih mjesečnih zarada ili kaznom od dvije godine prinudnog rada, ili kaznom zatvora od šest mjeseci.

2. Ko isto djelo počin:

- a) uz upotrebu sile;
- b) uz uništavanje ili oštećivanje imovine;
- c) pri vršenju službene dužnosti,

kazniće se ograničenjem slobode do tri godine, ili kaznom zatvora do pet godina, uz suspenziju sa funkcije ili lišavanje prava da obavlja određene djelatnosti u trajanju do tri godine ili bez toga.

Bjelorusija

¹¹ Krivični zakon republike Kazahstana, 6.7.1997: <http://legislationline.org/download/action/download/id/1681/file/ca1cfb8a67f8a1c2ffe8de6554a3.htm/preview>

¹² Krivični zakon republike Kirgistana, 1.10.1997: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=248664.

¹³ Krivični zakon republike Tadžikistana, 6.8.2001: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1708/file/91ce853088d818e69f2c5bd8358d.htm/preview>.

Krivični zakon Bjelorusije, u članu 198 propisuje krivično djelo Sprečavanje novinara u vršenju profesionalnih dužnosti¹⁴: Sprečavanje novinara u vršenju svojih profesionalnih dužnosti na bilo koji način, kao i primoravanje novinara da šire određene informacije ili zabrana da šire informacije, činjeno uz nasilje ili prijetnje, unistvo ili osvojeenje imovine, kršenje njihovih prava i legitimnih interesa – kažnjivo je novčanom kaznom, ili uz suspenziju sa funkcije ili lišavanje prava da obavlja određene djelatnosti, ili ograničenjem slobode u trajanju do tri godine ili kaznom zatvora u istom trajanju.

Gruzija

Krivični zakon Gruzije, u članu 154 propisuje krivično djelo Nezakonito ometanje novinara u vršenju profesionalnih dužnosti¹⁵:

1. Nezakonito ometanje novinara u vršenju profesionalnih dužnosti, odnosno prinude da šire ili ne šire informacije, kažnjivo je novčanom kaznom ili društveno korisnim radom od 120 do 180 časova ili prinudnim radom do dvije godine.
2. Ako je isto djelo izvršeno uz upotrebu nasilja, prijetnji nasiljem ili od strane lica prilikom vršenja službene dužnosti - kažnjivo je novčanom kaznom uz pritvor u trajanju do dva mjeseca ili kaznom zatvora u trajanju od dvije godine, uz suspenziju sa funkcije ili lišavanje prava da obavlja određene djelatnosti u trajanju do tri godine ili bez toga.

Meksiko

Jedna od najopasnijih zemalja za novinare u svijetu je Meksiko. Novinari koji ukazuju na probleme organizovanog kriminala, trgovine drogom i korupcije, redovno su napadani i ubijani. U periodu od 2003. godine do juna 2013. godine više od 80 novinara je ubijeno, a njih 17 je kidnapovano ili je nestalo¹⁶ Pod pritiskom organizacija građanskog društva, 2006. je osnovano Specijalno tužilaštvo za zločine protiv novinara i uspostavljen poseban zaštitni mehanizam 2010. Međutim, ovi naponi nisu donijeli očekivani uspjeh, pa je u junu 2012. usvojen Zakon o zaštiti boraca za ljudska prava i novinara, kojim je uveden novi zaštitni mehanizam za novinare i aktiviste za ljudska prava, koji je uspostavio nadležnost saveznih organa za procesuiranje krivična djela izvršena prema novinarima i propisao posebne zaštitne mjere za one čija je bezbjednost ugrožena.¹⁷

¹⁴ Krivični zakon republike Bjelorusije, 12.7.2013: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=230038.

¹⁵ Krivični zakon republike Gruzije, 26.1.2011: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=209028

¹⁶ Izvještaj *Reportera bez granica*, objavljen u junu 2013. godine. Dio izvještaja koji se odnosi na Meksiko dostupan na: <http://en.rsf.org/report-mexico,184.html>.

¹⁷ Report: "Protecting Journalists and Human Rights Defenders in Mexico", autor Viviana Giacaman, director of Latin America programs and Mariclaire Acosta, Mexico project director (informacija dostupna na linku: <http://www.freedomhouse.org/article/protecting-journalists-and-human-rights-defenders-mexico>).

2. Propisivanje izuzetka od kažnjavanja u cilju zaštite pretežnijeg javnog interesa kod grupe krivičnih djela iz Glave XV – Krivična djela protiv sloboda i prava čovjeka i građanina

Predlažemo da se propiše izuzetak od kažnjavanja u cilju zaštite pretežnijeg opšteg interesa kod krivičnih djela Povreda tajnosti pisama i drugih pošiljki (čl.172), Neovlašćenog prisluškivanja i snimanja (čl.173), Neovlašćenog fotografisanja (čl.174), Neovlašćenog objavljivanja i prikazivanja tuđeg spisa, portreta i snimka (čl.175), i Neovlašćenog prikupljanja ličnih podataka (čl.176), koji nije uslovljen spriječavanjem ili otkrivanjem krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, kao što je to sada slučaj (čl. 176a).

Član 176a

”Neće se kazniti za djelo iz čl. 172 do 176 ovog zakonika ko preduzimanjem radnje izvršenja nekog od tih djela spriječi ili otkrije krivično djelo za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna.”

Predlog 1 izmjene čl. 176a

Obrisati riječi ”za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna.”

Predlog 2 izmjene čl. 176a

(Usklađivanje sa širokim propisivanjem izuzetka od kažnjavanja iz Zakona o medijima u cjelini ili djelimično).

Obrazloženje:

U Crnoj Gori za krivična djela *Povreda tajnosti pisma i drugih pošiljki* (čl. 172), *Neovlašćeno prisluškivanje i snimanje* (čl. 173), *Neovlašćeno fotografisanje* (čl. 174), *Neovlašćeno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta i snimka* (čl. 175) i *Neovlašćeno prikupljanje i korišćenje ličnih podataka* (čl. 176), predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, a ako ovo krivično djelo učini službeno lice u vršenju službe, kazna je do tri godine. Izmjenama Krivičnog zakonika Crne Gore 2013. godine¹⁸ u članu 176a propisano je *Isključenje postojanja krivičnih djela iz čl. 172 do 176 ovog zakonika*, što znači da se neće kazniti onaj ko preduzimanjem radnje izvršenja nekog od tih djela spriječi ili otkrije krivično djelo za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna.

Međutim, **HRA smatra da je taj uslov, koji zahtijeva da je opravdano tajno snimiti samo da bi se spriječila ili otkrila krivična djela zapriječena kaznom zatvora od najmanje pet godina neopravdano restriktivan i suprotan međunarodnim standardima (detaljnije u nastavku), jer ne omogućava**

¹⁸ "Službeni list CG", br. 40/2013 od 13.8.2013. godine i [56/2013](#), a stupio je na snagu 21.8.2013.

razotkrivanje npr. policijskog zlostavljanja i drugih zloupotreba i od strane službenih lica, za koje su propisane i znatno niže kazne, pa se zbog toga zalažemo za izmjenu navedene odredbe KZ-a.

Takođe, KZ nije u skladu sa Zakonom o medijima, koji sadrži znatno liberalnije rješenje. U članu 21 Zakona se govori o tome da se informacije prikupljene "na nedozvoljen način" mogu objaviti "u interesu nacionalne bezbjednosti, zaštite teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, sprječavanja nereda ili kriminala i zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obavještenja dobijenih u povjerenju ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva".

Kodeks novinara Crne Gore u tački 6 predviđa da "[z]a prikupljanje informacija u bilo kom obliku, novinar koristi profesionalno časne i pravno dozvoljene metode. Odstupanje od ovog pravila dopušteno je jedino u slučajevima kada te metode nijesu dovoljne, a informacija do koje treba doći izuzetno je važna za javnost." Međutim, Zakon o medijima i Kodeks novinara ne mogu spasiti novinara potencijalne krivične odgovornosti koja je propisana Krivičnim zakonikom.

Skriveni uređaji za snimanje mogu da budu važno sredstvo za novinare, posebno kada je riječ o istraživačkom novinarstvu. Iako se njihovom upotrebom narušava privatnost osobe koja se snima, istraživačko izvještavanje može da opravda tajno snimanje, najčešće kada su u pitanju priče od stvarnog javnog interesa kojima novinari razotkrivaju zloupotrebe.

U daljem tekstu predstavljamo glavne presude Evropskog suda za ljudska prava i sudsku praksu u evropskim državama.

a) Odluke Evropskog suda za ljudska prava

- ***Haldimann i drugi protiv Švajcarske*** (predstavka br. 21830/09), 24. februar 2015: upotreba skrivenih kamera u izvještavanju o pravima potrošača je opravdano sredstvo

Četiri novinara su osuđena zbog emitovanja intervjua sa brokerom osiguranja koji je snimljen uz upotrebu skrivene kamere. Intervju je bio dio televizijskog dokumentarca u kojem je izvještavano o pogrešnim savjetima koje su pružali brokeri životnog osiguranja, što je u to vrijeme bilo predmet javne rasprave u Švajcarskoj. Broker je podnio zahtjev za privremenu zabranu emitovanja, ali je odbijen i kada je program emitovan, podnio je prijavu policiji zbog narušavanja privatnosti – što je krivično djelo prema švajcarskom zakonu. Iako su novinari bili oslobođeni u prvom stepenu i iako je zahtjev za zabranu emitovanja odbijen, oni su osuđeni posle žalbe i dosuđena im je novčana kazna zato što upotreba skrivene kamere nije bila strogo „neophodna“ za program. Novinari su se žalili švajcarskom Saveznom sudu, a nakon toga i Evropskom sudu za ljudska prava.

Sud je prvo potvrdio svoja opšta načela o slobodi izražavanja i narušavanju privatnosti, naglašavajući značaj prava na slobodu izražavanja, kao i dužnosti novinara da se ponašaju etično. U slučajevima koji se odnose na ugrožavanje privatnosti javnih ličnosti, šest kriterijuma je posebno relevantno: (1) stepen do kojeg je priča doprinijela raspravi od javnog interesa; (2) ugled osobe o kojoj je izvještavano i svrha priloga; (3) ranije ponašanje osobe o kojoj je izvještavano; (4) metoda kojom je pribavljena informacija; (5) sadržaj, oblik i uticaj priloga, i (6) težina izrečene sankcije.

Primjenom ovih kriterijuma Sud je utvrdio da, iako broker osiguranja nije bio javna ličnost, novinari su jasno pokušavali da izvještavaju o pitanju od opšteg interesa - prevarama prilikom prodaje osiguranja. Njihov cilj nije bio da napadnu brokera lično, već im je on konkretno poslužio kao primjer za ilustraciju šireg problema. Uticaj priče na ugled brokera je stoga bio ograničen i Sud je to uzeo u obzir. Istovremeno, Sud je smatrao da je broker opravdano očekivao poštovanje privatnosti. On nije bio javna ličnost, i nije pristao da bude snimljen. Nasuprot tome stoji činjenica da on nije bio jedini predmet izvještaja, koji se fokusirao na zloupotrebe prilikom prodaje osiguranja, kao i da nije bio intervjuisan u svojoj kancelariji. To je značilo da, iako je snimanje predstavljalo „zadiranje“ u privatni život, to miješanje je bilo u donjoj granici.

Sud je uzeo u obzir ključni element slučaja iz pravne perspektive - metod kojim je informacija dobijena. Potvrdio je da, iako novinari imaju znatnu slobodu u izvještavanju o pitanjima od javnog interesa, to moraju činiti dobronamjerno, na osnovu jasnih činjenica i da moraju težiti da obezbijede „pouz dane i precizne“ informacije u skladu s novinarskom etikom. Sud je zatim razmatrao način na koji je prilog emitovan. Uzeto je u obzir da je lik brokera bio zamućen i njegov glas izmijenjen, da razgovor nije obavljen u njegovoj kancelariji i da njegovo odijelo ništa nije moglo da otkrije. Ovo je značilo da je nivo miješanja u privatnost brokera bio minimalan i da nije nadmašio javni interes priče. Konačno, Sud je uzeo u obzir težinu izrečene kazne. Iako je u finansijskom smislu kazna bila laka, Sud je zaključio da je krivična sankcija bila nesrazmjerna i imajući sve to u vidu utvrdio da je osudom novinara prekršeno pravo na slobodu izražavanja.

- **Radio Twist protiv Slovačke** (predstavka br. 62202/00), 19. decembar 2006: novinarima je dozvoljeno emitovanje prisluškivanog telefonskog razgovora između potpredsjednika Vlade i višeg državnog službenika.

Ovaj slučaj se ticao emitovanja snimka telefonskog razgovora između potpredsjednika Vlade i višeg državnog službenika u Ministarstvu pravde. Domaći sudovi su utvrdili da čak i javne ličnosti imaju pravo na zaštitu privatnosti, da je emitovani snimak telefonskog razgovora bio privatne prirode i da nije trebalo da se emituje.

Evropski sud za ljudska prava se nije složio s takvim stavom. Primjetio je da je sporni telefonski razgovor vođen između dva visoka vladina zvaničnika, a ticao se pitanja od javnog interesa - upravljanja i privatizacije državnih preduzeća. Domaći sudovi su presudni značaj dali činjenici da je snimak dobijen nezakonito, iako ga nijesu napravili sami novinari. Sud je zaključio da činjenica da je snimak napravljen nezakonito i onda prosljeđen novinarima sama po sebi ne lišava novinare koji su ga objavili zaštite njihovog prava na slobodu izražavanja, i utvrdio je povredu prava na slobodu izražavanja.

b) Odluke sudova u evropskim državama

Osim ove dvije presude Evropskog suda za ljudska prava, za države članice EU važna je i Direktiva Savjeta 95/46/EC ("Direktiva o zaštiti podataka"). Njome se reguliše prikupljanje i obrada podataka o ličnosti, što uključuje i prikupljanje informacija od strane novinara. Iako u skladu sa ovom Direktivom audio i video snimci pojedinaca napravljeni tajno predstavljaju "lične podatke", u članu 9 Direktiva predviđa i izuzetak za prikupljanje podataka od strane novinara. U slučaju *Tietosuojaalvautettu* (predmet C-73/07, 18. decembar 2008), Evropski sud pravde potvrdio je da se izuzetak u korist

novinara primjenjuje ako je jedini cilj dokumenta objelodanjivanje informacija, mišljenja i ideja u javnosti.

Nacionalni sudovi širom Evrope zauzimaju različite stavove po ovom pitanju. U nastavku slijedi pregled raznih zakona, kodeksa novinara i sudskih odluka. U većini zemalja, upotreba skrivenih kamera je dozvoljena zakonom u pitanjima od stvarnog javnog interesa.

Francuska

U Francuskoj, Regionalni sud u Parizu je razmatrao slučaj intervjua sa portparolom jedne farmaceutske kompanije koji je dijelom sniman skrivenom kamerom¹⁹. Sud je zaključio da je potreba da se javnost obavijesti bila važnija od prava pojedinca na kontrolu upotrebe svog lika. Kod tri sporna snimka zabilježena skrivenom kamerom sud je utvrdio da nije bilo nesrazmjernog narušavanja privatnosti. Materijal je snimljen i emitovan pod uslovima koji su veoma slični onima pod kojima je portparol pristao da bude formalno intervjuisan nekoliko sekundi ranije, a teme su bile iste one čije je razmatranje odobrio. Međutim, stav portparola bio je veoma različit u odnosu na onaj u „formalnom“ razgovoru. Na primjer, iako je odgovorio da ne zna da li će njegova kompanija biti otvorena i u Češkoj Republici dok je kamera bila uključena, dao je drugačiji odgovor kada je mislio da je kamera bila isključena. Takođe, poslije dugog objašnjenja o načinu na koji njegova kompanija provjerava porijeklo lijekova koje distribuira, kada je mislio da je kamera bila isključena, rekao je da za lijekove proizvedene u drugim zemljama garantuje proizvođač i da je sistem za provjeru neefikasan. Sud je stoga našao je potreba da se obavijesti javnost imala primat nad pravom na privatnost.

Njemačka

U Njemačkoj je emitovanje snimka napravljenog skrivenom kamerom krivično djelo, ali postoji odbrana opravdanjem u javnom interesu²⁰. Sudska praksa dosljedno pokazuje da je istraživačkim novinarima dozvoljeno da koriste skrivene kamere kada je to neophodno. Na primjer, u 2012. godini, dva holandska novinara su oslobođena optužbi zbog emitovanja intervjua sa njemačkim vojnikom iz II svjetskog rata, 2009. godine. Bivšeg vojnika SS-a, koji je zbog ubistva civila u Holandiji bio osuđen na doživotnu kaznu zatvora u Holandiji, ali je pobjegao u Njemačku, tamo je osuđen tek 2010. godine, nakon što su ga neuspješno tražili prethodnih decenija. Novinari su ga 2009. pronašli u staračkom domu i intervjuisali. Sud je našao da je on bio osoba „iz savremene istorije“, a tajni snimci su stoga smatrani „istorijskim dokumentima“, što je značilo da je on morao da toleriše takvo izvještavanje. Sud je takođe prepoznao da novinari nijesu bili svjesni da njihovi postupci predstavljaju krivično djelo u Njemačkoj²¹.

U drugom slučaju iz 2005. godine, Apelacioni sud u Minhenu je odbacio tužbu uprave jedne konsultantske firme protiv novinara koji je tajno napravio snimke za emisiju o prikrivenom oglašavanju na televiziji. Snimak je prikazivao žensku osobu zaposlenu kod tužioca na sastanku sa sindikalnim predstavnicima kako nudi uključivanje određenih tema ili proizvoda u televizijsku seriju državne televizije u zamjenu za plaćanje. Sud se složio sa novinarevom ocjenom da su navodi o

¹⁹ 17. građansko vijeće, 7. septembar 2009. - *R. Berghausen protiv France Télévisions S.A. i drugih*

²⁰ Članovi 123 i 301 Krivičnog zakonika

²¹ Detaljnije na: <http://merlin.obs.coe.int/iris/2012/3/article17.en.html>

prikrivenom oglašavanju mogli biti potkrijepljeni dokazima jedino putem tajne istrage i odbio je zahtjev za zabranu emitovanja. U situacijama gdje nije bilo drugog načina da se provjeri sumnja, pravo na slobodu izražavanja i prikupljanja informacija je uključivalo i korišćenje skrivenih uređaja za snimanje. Pošto se javni radiodifuzni servis finansirao putem pretplate, posebno je bilo važno za javni interes da zloupotrebe povezane sa nezakonskim prikrivenim reklamiranjem budu objelodanjene²².

Okružni sud u Štutgartu je 2013. godine presudio da su novinari mogli da emituju tajno snimljene snimke da bi razotkrili loše uslove za rad u *Daimler* fabrici²³.

Holandija

U Holandiji je upotreba snimaka napravljenih skrivenom kamerom dozvoljena kada za to postoji javni interes. Na primjer, Okružni sud u Amsterdamu je 2013. utvrdio da je televizijski program u kojem su prikazani intervjui snimljeni skrivenom kamerom da bi se ženama ukazalo na opasnost od pronalaženja donatora sperme putem interneta bio opravdan javnim interesom. Novinar je snimio prilog o donoru koji je bolovao od Aspergerovog sindroma, koji je nasljedna bolest, a koji to nije otkrio potencijalnim majkama. Sud je našao da iako je snimkom prekršeno pravo tužitelja na privatnost, njegov identitet je bio prikriven, a tema je očigledno bila od javnog interesa²⁴. U drugom slučaju isti sud u Amsterdamu je našao da je objavljivanje snimka „uhode“ žena, koji je napravljen skrivenom kamerom, a na kome je njegov identitet bio prikriven, bio opravdan u emisiji o društvenoj opasnosti muškaraca koji uhode žene²⁵.

Nasuprot tome, u slučaju u kome su skrivene kamere korišćene da bi se razotkrilo maltretiranje u srednjoj školi, sud je presudio da u školama i u odnosu na djecu postoji povećana potreba za zaštitom privatnosti i da emiter nije učinio dovoljno da zaštiti privatnost djece. Osim toga, emiter je javno prikazao djeci te snimke kao dio svog programa, što sve zajedno nije bilo opravdano.²⁶

Belgija

U Belgiji je ovo pitanje uređeno pravilima novinarske etike. Savjet za štampu je usvojio posebnu "Etičku direktivu o tajnom (*undercover*) novinarstvu". Prema ovoj Direktivi, tajne tehnike treba koristiti u skladu sa sljedećim kriterijumima:

1. dobijene informacije treba da su od velikog društvenog značaja;
2. ne postoji mogućnost dobijanja informacija putem konvencionalnih novinarskih metoda;
3. rizici vezani za primjenu ovog metoda srazmjerni su rezultatima kojima se teži; i

²² Presuda od 20. januara 2005.g. predmet br.6 U 3236/04

²³ Okružni sud u Štutgartu, 9.10.2014, <http://merlin.obs.coe.int/iris/2015/1/article12.en.html>

²⁴ Okružni sud u Amsterdamu, 4.12.2013, <http://merlin.obs.coe.int/iris/2014/2/article28.en.html>

²⁵ Okružni sud u Amsterdamu, 17.4.2015, <http://merlin.obs.coe.int/iris/2015/6/article28.en.html>

²⁶ Okružni sud Midden-Nederland, 16.5.2014, ECLI:NL:RBMNE:2014:1940, Project P, <http://merlin.obs.coe.int/iris/2014/6/article27.en.html>

4. odluku o primjeni tajne metode i realizaciji izvještaja treba donijeti u saradnji sa glavnim urednicima i uz njihovu odgovornost.²⁷

Odluke Flamanskog Savjeta za novinarsku etiku ilustruju kako ovo pravilo funkcioniše u praksi. Na primjer, u jednom slučaju 2011. godine Savjet je našao da je upotreba skrivenih kamera da bi se razotkrila nezakonita trgovina antikviteta iz Avganistana i od čije su zarade finansirani Talibani bila u skladu sa novinarskom etikom. Flamanski javni emiter je snimio intervju sa kolekcionarom u njegovoj kući. Lik mu je bio zamućen ali glas mu nije bio izmijenjen; međutim, Savjet je smatrao da je nezakoniti izvoz antikviteta iz Avganistana i činjenica da su se kroz ovu trgovinu finansirale terorističke organizacije nesumnjivo bilo pitanje od velikog društvenog značaja. Dalje, Savjet je našao da je snimanje kolekcionara u njegovoj kući, sa njegovom kolekcijom antikviteta bilo opravdano. Međutim, Savjet je našao da je glas kolekcionara mogao biti prikriven; nije bilo novinarske potrebe da on ostane nepromijenjen, čime je prekršena novinarska etika.²⁸

U drugom slučaju, Savjet je našao da nije bilo javnog interesa u upotrebi skrivenih kamera u televizijskom programu u kom je izvještavano o parovima koji su pokušavali za započnu restoranski biznis. Program je sačinjen isključivo za svrhe zabave a novinari su ga opisali kao „štos“ i „šalu koja je imala za cilj da što više ljudi posjeti internet stranicu“.²⁹

Velika Britanija

U Velikoj Britaniji, Uređivačke smjernice BBC televizije sadrže poduži odjeljak koji uređuje pravila i procedure BBC za pravljenje i korišćenje "tajnih snimaka". Te Smjernice predviđaju sljedeće:

“BBC obično koristi tajno snimanje samo ... kao istražno sredstvo gdje:

- *postoje jasni prima facie dokazi o djelovanju ili namjeri da se izvrši djelovanje za koje je u javnom interesu da bude otkriveno,*
- *snimanje je neophodno da bi se dokazalo djelovanje, i*
- *ne postoje održivi, alternativni načini prikupljanja dokaza koji bi potvrdili djelovanje.”*

Pored toga, u Uređivačkim smjernicama BBC navodi se da tajni snimci mogu biti napravljeni "u cilju dobijanja materijala izvan Velike Britanije, gdje zakoni te zemlje čine uobičajeno i odgovorno prikupljanje materijala izuzetno teškim ili nemogućim" ili "kao metoda potrošačkog, naučnog ili društvenog

²⁷ Vereniging van de Raad voor de Journalistiek, *Etički kodeks* (2010), <http://www.rvdj.be/journalistieke-code>. Pogledati i nedavne odluke Flamanskog Savjeta za štampu o ovom pitanju: Flamanski Savjet za novinarsku etiku, *Backx i drugi protiv NV VRT*, 10. septembar 2009, <http://merlin.obs.coe.int/iris/2009/10/article5.en.html> i Flamanski Savjet za novinarsku etiku, *Thierry V. protiv NV VRT*, 13. januar 2011, <http://merlin.obs.coe.int/iris/2011/3/article8.en.html>.

²⁸ Flamanski Savjet za novinarsku etiku, *Thierry V. protiv NV VRT*, 13. januar 2011, <http://merlin.obs.coe.int/iris/2011/3/article8.en.html>

²⁹ Flamanski Savjet za novinarsku etiku, *VMMa NV protiv Clint.be*, 10. februar 2011, <http://merlin.obs.coe.int/iris/2011/3/article8.en.html>

istraživanja u javnom interesu, gdje ne postoje druge metode koje prirodno mogu zabilježiti stavove ili djelovanja o kojima je riječ".³⁰

Što se tiče naknadnog emitovanja, BBC Smjernice navode da "rezultate istraživanja treba urediti na način koji obezbjeđuje fer i tačan prikaz istraživanja. Saglasnost obično treba retroaktivno dobiti od pojedinaca ili organizacija koji su uključeni u naš sadržaj, ili njihove identitete treba na odgovarajući način prikriti. Bilo koji predlog da se u ovakvim okolnostima identifikuju pojedinci ili organizacije bez njihovog pristanka trebalo bi uputiti na Uređivačku politiku".³¹

U manjem broju evropskih država, upotreba skrivenih kamera nije dozvoljena pod bilo kojim okolnostima. Nakon presude Evropskog suda za ljudska prava u slučaju *Haldimann protiv Švajcarske*, ovakav pristup nije više u skladu s evropskim standardima. U **Španiji**, Vrhovni sud je zauzeo veoma strog stav i prema samoj upotrebi prikrivenih uređaja za snimanje, dok emitovanje takvih materijala samo po sebi predstavlja ometanje prava na privatnost (Odluka od 18. decembra 2008). Dana 30. januara 2012, Ustavni sud Španije potvrdio je da je upotreba skrivenih kamera u novinarstvu neustavna, bez obzira na javni značaj svrhe istraživanja.³²

Bugarska primjenjuje očigledno kategoričan pristup u skladu sa članom 32 stav 2 svog Ustava, kojim se zabranjuje praćenje, fotografisanje i audio ili video snimanje bilo kog lica, osim u slučajevima gdje su takvi postupci dozvoljeni zakonom. Takođe, član 339a Krivičnog zakonika kriminalizuje prodaju posebnih tehničkih uređaja bez dozvole, što uključuje i skrivene kamere. Novinar Džordž Buhnici je 2005. godine bio osuđen i novčano kažnjen u skladu sa ovim odredbama zbog korišćenja kamere sakrivene u naočarima za sunce za snimanje koruptivnih radnji u državnim slobodnim carinskim prodavnicama i na carini.

Zakonska rešenja u državama u regionu

U okviru regiona Zapadnog Balkana, pozitivan primjer je Republika Kosovo, gdje je zakonodavac u čl. 203 st. 2 Krivičnog zakonika, predvidjeo nepostojanje krivične odgovornosti u slučaju neovlašćenog objavljivanja povjerljivih informacija, ako se radi o informaciji čije je objavljivanje u javnom interesu, u slučaju da javni interes preteže u odnosu na interes neobjavljivanja povjerljivih informacija.³³ Takođe, čl. 205 st. 4 KZ Kosova, predviđa isključenje krivične odgovornosti za djelo neovlašćenog fotografisanja i drugog snimanja, ako je fotografisanje i drugo snimanje služilo kao sredstvo za otkrivanje drugog krivičnog djela ili počinio drugog krivičnog djela, ili je kao dokazno sredstvo predato policiji, tužilaštvu i sudu.³⁴

³⁰ Uređivačke smjernice BBC, odjeljak 7: Privatnost / Tajno snimanje:
<http://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/guidelines/privacy/secret-recording>

³¹ Ibid, odjeljak 7.4.16.

³² Presuda Španskog Ustavnog suda 12/2012 od 30.1.2012, Sl. list br. 47, 24.2.2012,
<http://merlin.obs.coe.int/iris/2012/4/article21.en.html>

³³ Čl. 203 st. 2, Criminal Code of Kosovo-Krivični zakon Republike Kosovo, Code No. 04/L-082

³⁴ Čl. 205 st. 4, Criminal Code of Kosovo-Krivični zakon Republike Kosovo, Code No. 04/L-082

Krivični zakonici Srbije, Hrvatske, Makedonije i Bosne i Hercegovine ne sadrže odredbu o isključenju krivične odgovornosti za lice koje vršenjem radnje izvršenja jednog od prethodno navedenih krivičnih djela, spriječi ili otkrije drugo krivično djelo. Međutim, slično kao Zakon o medijima Crne Gore, medijski zakoni i u Srbiji i Hrvatskoj propisuju kada se objavljivanje informacije u pretežnom javnom interesu neće smatrati kršenjem prava na privatnost.

Primjećuje se da je zakonodavac u Srbiji znatno preciznije i opširnije formulisao predmet zaštite i slučajeve kada javni interes za objavljivanjem informacije iz privatnog života preteže u odnosu na interes da se spriječi objavljivanje, nego u Crnoj Gori i Hrvatskoj.³⁵ Posebno, odredba Zakona o medijima Crne Gore u kojoj se govori o "informacijama prikupljenim na nedozvoljen način", kao da upućuje na isključenje krivične odgovornosti za pomenuta krivična djela, a to se ne može učiniti drugim zakonom osim Krivičnim zakonom.³⁶

³⁵ Čl. 82 Zakona o javnom informisanju i medijima Republike Srbije:

Informacija iz privatnog života, odnosno lični zapis može se izuzetno objaviti bez pristanka lica iz čl. 80. i 81. ovog zakona ako u konkretnom slučaju interes javnosti da se upozna sa informacijom, odnosno zapisom preteže u odnosu na interes da se spriječi objavljivanje.

Smatra se da interes javnosti iz stava 1. ovog člana preteže u odnosu na interes da se spriječi objavljivanje informacije iz privatnog života, odnosno ličnog zapisa lica, naročito:

- 1) ako je to lice informaciju, odnosno zapis namijenilo javnosti, odnosno dostavilo mediju u cilju objavljivanja;
- 2) ako se informacija, odnosno zapis, odnosi na ličnost, pojavu ili događaj od interesa za javnost, posebno ako se odnosi na nosioca javne ili političke funkcije, a objavljivanje informacije je u interesu nacionalne bezbjednosti, javne sigurnosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja ili morala, ili zaštite prava i sloboda drugih;
- 3) ako je lice svojim javnim izjavama, odnosno ponašanjem u privatnom, porodičnom ili profesionalnom životu privuklo pažnju javnosti i na taj način dalo povoda za objavljivanje informacije, odnosno zapisa;
- 4) ako je informacija saopštena, odnosno ako je zapis načinjen u javnoj skupštinskoj raspravi ili u javnoj raspravi u nekom skupštinskom telu;
- 5) ako je objavljivanje u interesu pravosuđa, nacionalne bezbjednosti ili javne bezbjednosti;
- 6) ako se lice nije protivilo pribavljanju informacije, odnosno pravljenju zapisa, iako je znalo da se to čini radi objavljivanja;
- 7) ako je objavljivanje u interesu nauke ili obrazovanja;
- 8) ako je objavljivanje potrebno radi upozorenja na opasnost (sprečavanje zarazne bolesti, pronalaženje nestalog lica, sprečavanja prevare i sl.);
- 9) ako se zapis odnosi na mnoštvo likova ili glasova (navijača, koncertne publike, demonstranata, uličnih prolaznika i sl.);
- 10) ako se radi o zapisu s javnog skupa;
- 11) ako je lice prikazano kao deo pejzaža, prirode, panorame, naseljenog mesta, trga, ulice ili kao deo sličnog prizora.

-Član 8 Zakona o medijima Republike Hrvatske predviđa:

Nema povrede prava na zaštitu privatnosti ako u pogledu informacije preovladava opravdani javni interes nad zaštitom privatnosti u odnosu na djelatnost novinara ili na informaciju.

³⁶ Članom 21 Zakona o medijima Crne Gore je predviđeno:

Informacije prikupljene na nedozvoljen način mogu se objaviti samo u interesu nacionalne bezbjednosti, zaštite teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, sprečavanja nereda ili kriminala i zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obavještenja dobijenih u povjerenju ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva. Novinar ili mediji nijesu odgovorni ukoliko u svom radu pribave ili objave informaciju koja predstavlja državnu, vojnu, službenu ili poslovnu tajnu, ako postoji opravdani interes javnosti da bude upoznata. Novinar i druga lica koja se, u toku prikupljanja, uredničke obrade ili objavljivanja programskog sadržaja, upoznaju sa informacijama koje bi mogle da ukažu na identitet izvora nijesu dužni zakonodavnoj, sudskoj ili izvršnoj vlasti ili bilo kom drugom fizičkom ili pravnom licu otkriti izvor informacije koji želi ostati nepoznat.

3. Brisanje krivičnih djela iz Glave XVII KZ CG - Krivična djela protiv časti i ugleda

Predlažemo logično upotpunjavanje odluke o dekriminalizaciji krivičnih djela Uvreda i Kleveta iz 2011. godine, dekriminalizacijom i svih drugih krivičnih djela iz glave XVII KZ CG, a posebno onih krivičnih djela iz te grupe koja se još uvijek gone po službenoj dužnosti (Povreda ugleda naroda, manjinskih zajednica i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, čl. 199; Povreda ugleda strane države ili međunarodne organizacije, čl. 200 i posebno onoga za koje je još uvijek predviđena zatvorska kazna (Povreda ugleda Crne Gore, čl. 198).

Obrazloženje:

Neophodno je dekriminalizovati navedena krivična djela, jer pored činjenice da predstavljaju posebne oblike uvrede ili klevete, propisane kazne, a pogotovo kazna zatvora za krivično djelo iz čl. 198 (Povreda ugleda Crne Gore), kao i činjenica da se učinioci ovih krivičnih djela gone po službenoj dužnosti, čine ova krivična djela i težim nego što su bila k.d. Uvreda i Kleveta, te se se njima još više ograničava pravo na slobodu izražavanja.

Što se tiče k.d. Iznošenje ličnih i porodičnih prilika (čl. 197), smatramo da se radi o posebnom obliku uvrede, s obzirom da se za postojanje ovog djela zahtijeva da je ono što se iznijelo ili pronijelo moglo štetiti časti i ugledu, dok je bez značaja istinitost ili neistinitost onoga što se iznosi ili pronosi. Zbog toga smatramo da je priroda i ovog krivičnog djela krajnje subjektivna, da ga je nemoguće precizno i jasno definisati, što nije u skladu s načelom nulla poena sine lege certa, koje nalaže da se u najvećoj mogućoj mjeri izbjegavaju neodređene norme i koje je prihvaćeno u praksi Evropskog suda za ljudska prava.

Takođe, ovo krivično djelo, zahtjeva da je ono što se iznijelo ili pronijelo moglo štetiti časti i ugledu, a stavom 4, kao razlog za oslobađanje od odgovornosti propisana je mogućnost utvrđivanja istinitosti onoga što se iznosilo ili pronosilo iz ličnog ili porodičnog života, što je potpuno suprotno smislu zaštite prava na privatni život, kao i smislu zaštite časti i ugleda, pa predstavlja još jedan razlog za dekriminalizaciju ovog krivičnog djela.

U odnosu na čl. 200 Povreda ugleda strane države ili međunarodne organizacije, naglašavamo i apsurdnost ovog krivičnog djela kojim se štite samo države sa kojima Crna Gora ima diplomatske odnose odnosno organizacije čiji je Crna Gora član (npr. tako se ne štite EU i NATO).

Za detaljniju argumentaciju vidjeti: *Predlog reforme odgovornosti za povredu časti i ugleda u Crnoj Gori (reforma zakona o kleveti i uvredi)*, radna grupa NVO Akcija za ljudska prava, Akcija za ljudska prava, Podgorica, 2010³⁷.

³⁷ Dostupno na: http://www.hracion.org/wp-content/uploads/predlog_reforme-zakon_o_kleveti_i_uvredi.pdf, str. 52. i dalje.